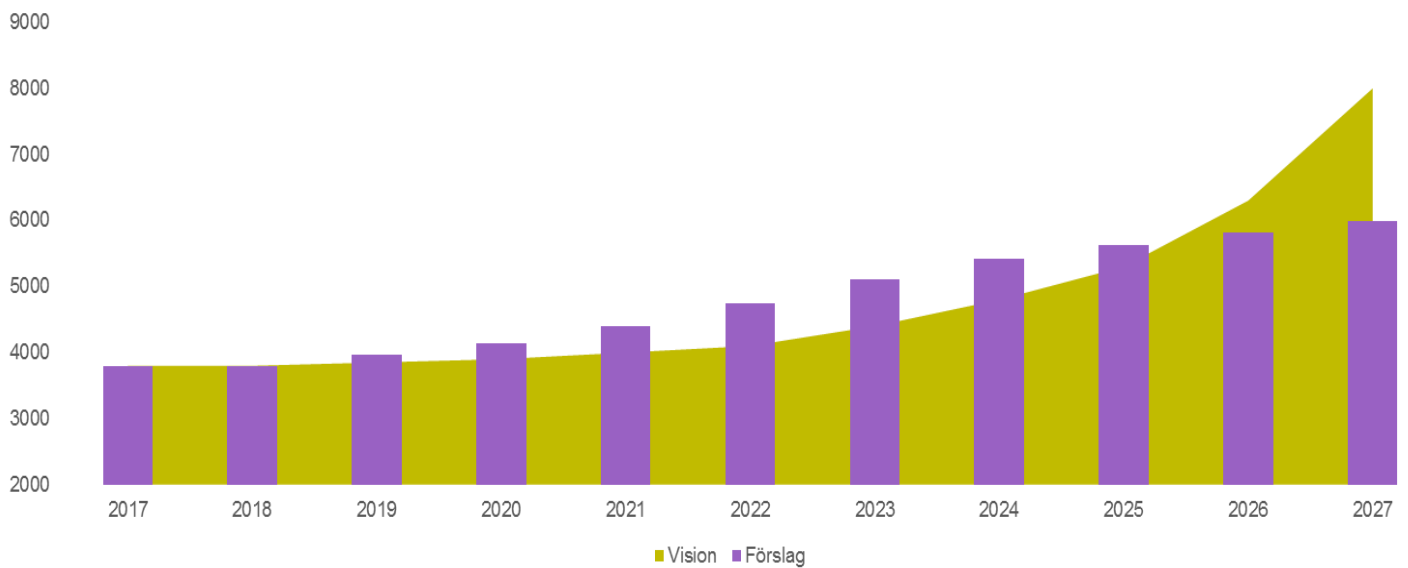

Världen behöver dubbelt så många SLU-studenter!

Sammanfattning

Inom SLU pågår ett projekt som ska öka antalet studenter i grundutbildningen, både i form av fler sökande och fler antagna. Det handlar om att samhället behöver fler som är utbildade vid SLU. Våra studenter bidrar till framtidens hållbara nyttjande av djur och biologiska naturresurser – både i Sverige och globalt. Flera studenter är också viktigt för universitetet i sig och för den studiesociala miljön.

Därför har SLU inlett ett brett upplagt arbete som beräknas pågå under flera år. Avsikten är att uppnå fler studenter genom olika åtgärder som fokuserar på att utveckla innehåll och genomförande av utbildningen, stärka kvaliteten och öka marknadsföringen. I detta ingår utveckling av mer attraktiva karriärvägar för lärarna och att fortsätta campusutvecklingen. Flera förslag bearbetas för närvarande i syfte att skapa mer attraktiva utbildningar – det gäller både att ompröva en del av de befintliga och skapa nya program och kurser.

Styrelsen har beviljat medel för strategiska satsningar utifrån visionen att öka antalet kvalificerade sökande per utbildningsplats samt att fördubbla det totala antalet antagna studenter inom en tioårsperiod. I detta arbete ingår bland annat

- att omforma flertalet av nuvarande, långa yrkesutbildningar (5 år) till ett internationellt anpassat upplägg med kandidat- och masterprogram (3 + 2 år) enligt den så kallade Bolognaprocessen¹; i första hand är denna förändring aktuell för agronom- och jägmästarutbildningarna, den är redan genomförd för hortonomutbildningen och ska utredas för landskapsarkitektutbildningen,
- att möjliggöra deltagande i samma utbildningar på flera av SLU:s campus,
- att förstärka hållbar utveckling i alla dess dimensioner i utbildningarna,
- att utveckla nya kandidat- och masterprogram – huvudsakligen på engelska – där studenternas efterfrågan, samhällets behov och SLU:s kompetenser möts,
- att öka mångfalden i universitetets studentgrupper,
- att förstärka internationaliseringen både på hemmaplan och i utbyten,
- att utveckla pedagogik baserad på modern teknik och ett studentcentrerat lärande.

¹ Bolognaprocessen är ett samarbete mellan nästan 50 europeiska länder om utbildning på högskolenivå. Samarbetet syftar till att främja rörlighet, anställningsbarhet och Europas konkurrenskraft som utbildningsområde. Sverige införde en ny utbildnings- och examensstruktur 2007 som gör den svenska utbildningen jämförbar med övriga Europa bland annat med indelningen i de tre nivåerna: grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå.

Innehåll

1	Behövs dubbelt så många SLU-studenter?	4
1.1	Hur möter vi framtidens utmaningar?	4
1.2	Vad säger arbetsmarknadsprognoser?	5
2	Räcker det inte med att öka marknadsföringen?	6
3	Ska alla utbildningsprogram dubbleras?	6
4	Varifrån ska studenterna komma?	7
5	Finns det resurser till dubbelt så många studenter?	8
5.1	Räcker lärarna?	8
5.2	Räcker lokalerna?	9
5.3	Räcker pengarna?	9
6	Varför dela upp långa yrkesutbildningar i 3+2 år?	10
6.1	Hur ser det ut vid andra europeiska universitet?	11
7	Tas yrkesexamina bort?	11
7.1	Förlängda yrkesexamina?	12
7.2	Omforma kraven för långa yrkesexamina?	13
7.3	Praktikkrav för långa yrkesexamina?	15
8	Vilka behov finns av helt nya utbildningar?	16
8.1	Nya kandidatutbildningar (3 år på grundnivå)?	16
8.2	Nya masterutbildningar (2 år på avancerad nivå)?	17
9	Hur vill våra externa intressenter bidra i den fortsatta utvecklingen?	17
10	Vad händer sedan?	18
	Appendix: Begrepp	19

Syfte och målgrupp

Denna promemoria beskriver SLU:s vision om att fördubbla antalet studenter och olika åtgärder som kan behövas för att driva på utvecklingen åt det hållet. Här ställs ett antal frågor som delvis besvaras, men även lämnar öppet för fortsatt diskussion.

Målgruppen för promemorian är de externa intressenter som bjuds in till dialog under våren 2019 om utmaningar och möjligheter för SLU:s utbildningar. Den 10 april arrangeras ett rundabordsamtal kring dessa frågor. SLU vill informera om de förändringar som planeras och ser fram emot inspel från avnämare och andra intressenter på olika aspekter kring bland annat de frågor som ingår i denna promemoria. Det är också möjligt att lämna skriftliga inspel senast den 24 april till SLU:s utbildningsnämnd på adress:

UN-sekr@slu.se.

Vid detta möte ligger tyngdpunkten på yrkesutbildningarna vid SLU. Särskilt berörs utbildningarna till agronom, hortonom, jägmästare, landskapsarkitekt, landskapsingenjör, lantmästare, skogsmästare och trädgårdsingenjör. Även nya utbildningar som leder till generella examina berörs.

1 Behövs dubbelt så många SLU-studenter?

1.1 Hur möter vi framtidens utmaningar?

Samhället behöver fler som är utbildade vid SLU. Våra studenter bidrar till framtidens hållbara nyttjande av djur och biologiska naturresurser – både i Sverige och globalt. De behöver vara med och utveckla de gröna, blåa och andra näringar mot produktionssystem anpassade till ett hållbart samhälle byggt på en cirkulär, biobaserad ekonomi. Utbildade vid SLU medverkar till att nå målen för livsmedelsstrategin, skogsprogrammet och landsbygdspolitiken. Fler utbildade vid SLU behövs för att kunna medverka till en hållbar stadsutveckling och till djurs och människors hälsa och livskvalitet, förstärka möjligheterna i det livslånga lärandet samt bidra till att nå FN:s globala mål för hållbar utveckling, Agenda 2030.

Att uppnå en ökad utbildningsvolym är också angeläget för SLU som universitet, för att få en bättre balans mellan verksamheterna och ett bredare rekryteringsunderlag för forskarutbildningen inom SLU:s unika ämnen. Med fler studenter som bär utbildningens fasta kostnader frigörs en ökad andel resurser till själva undervisningen. Det i sin tur ger möjlighet för fler lärare att få en större och säkrare finansiering inom utbildningen.

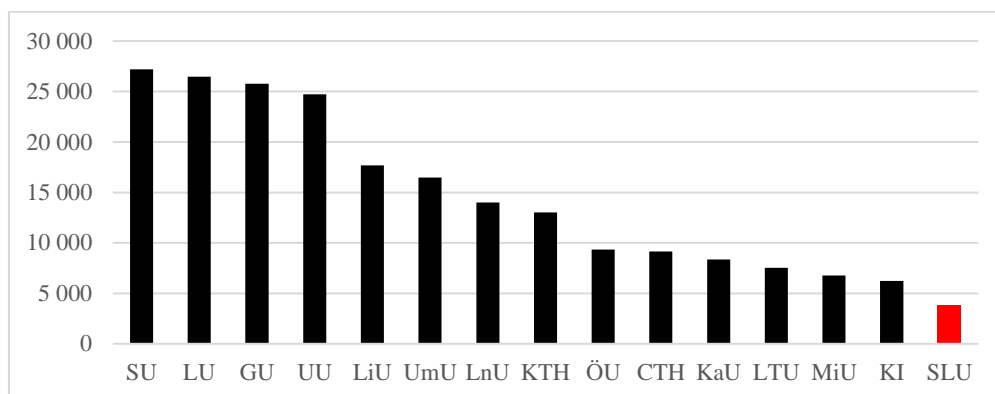
Fler studenter ger också mer campusliv och mer dynamik i studentgrupperna. Förutsättningarna förbättras för mindre homogena studentgrupper än idag om totala antalet studenter ökar.

Visionen för SLU:s utbildning på grundnivå och avancerad nivå är att fördubbla det totala antalet antagna studenter, attrahera flera kvalificerade sökande per utbildningsplats samt att studenterna speglar mångfalden i Sveriges unga befolkning. Visionens målsättningar är högt ställda, vilket motiveras av samhällsbehoven och SLU:s egna behov enligt ovan samt nödvändigheten att göra en tydlig kraftsamling för att möta utmaningarna med en liten utbildningsvolym och ett bitvis svagt söktryck.

Det är en lång process att fördubbla antalet studenter vid SLU. Nu ligger fokus på de principiella ställningstaganden som behövs under 2019 och det programutbud som behöver finnas på plats till hösten 2021. Sedan följer en fortsatt utveckling som behöver pågå under flera år fram till SLU:s 50-årsjubileum 2027.

Fördubblingen ska också ses i ljuset av att SLU är ett av de minsta lärosätena i Sverige vad gäller utbildningsvolymen, figur 1. En fördubbling av antalet SLU-studenter medför en begränsad förskjutning av SLU:s position i detta avseende.

Figur 1: Universitetens² studentvolym (helårsstudenter) läsåret 2017/18 (källa: UKÄ)

1.2 Vad säger arbetsmarknadsprognoser?

Flera aktörer gör arbetsmarknadsprognoser där de analyserar bland annat arbetsgivares behov av kompetens utbildad vid SLU. Statistiska centralbyrån (SCB) och Arbetsförmedlingen prognosticerar årligen kompetensbehovet på den svenska arbetsmarknaden.

Arbetskraftsbarometern (SCB 2017), som bygger på enkätsvar från ett urval arbetsgivare, undersöker kompetensbehovet på arbetsmarknaden just för tillfället. 60 % av de tillfrågade upplever en balanserad tillgång på nytutexaminerade agronomer men en brist på yrkeserfarna. Likaledes upplevs en god tillgång på nytutexaminerade jägmästare, medan tillgången på skogsmästare upplevs som mer bristfällig.

Trender och prognoser 2017; *Arbetsmarknadsutsikterna fram till år 2035 per utbildningsgrupp* (SCB) studerar strömmarna genom utbildningssystemet och ut på arbetsmarknaden, samt förändrade utbildningskrav på olika delar av arbetsmarknaden. Prognosen, som alltså har en mycket lång tidshorisont, konstaterar att det finns risk för överskott på skogsvetenskapligt utbildade, främst som en följd av att examinationen blir betydligt större än pensionsavgångarna. Det finns även en risk för ett visst överskott på agronom- och hortonomutbildade. För veterinärutbildade visar prognosen på ett fortsatt relativt balanserat läge (SCB, 2017). Arbetsförmedlingen förutspår att det varken kommer att vara brist eller överskott på utbildade inom SLU:s utbildningsområden.

Kontakter med branschorganisationer och arbetsgivare bland de traditionella avnämarna för SLU:s utbildningar ger en helt annan bild. Arbetsgivarna upplever brist på till exempel djursjukskötare, veterinärer, agronomer och jägmästare (Gröna arbetsgivare, 2018), och är allvarligt bekymrade över detta.

Även bland icke traditionella avnämare efterfrågas ofta kompetens från SLU:s områden. *Urban Farmer, Zero Impact Analyst* (analytiker av miljöpåverkan) är exempel på nya

² Universitetsakronymerna: CTH = Chalmers tekniska högskola, GU = Göteborgs universitet, KaU = Karlstads universitet, KI = Karolinska institutet, KTH = Kungliga Tekniska högskolan, LiU = Linköpings universitet, LnU = Linnéuniversitetet, LTU = Luleå tekniska universitet, LU = Lunds universitet, MiU = Mittuniversitetet, SU = Stockholms universitet, UmU = Umeå universitet, UU = Uppsala universitet, ÖU = Örebro universitet

yrkestitlar (Chef, 2017), och kompetens inom till exempel miljöområdet efterfrågas dessutom av arbetsgivare inom allt fler och ibland oväntade sektorer i samhället.

Skogsmästare omnämns i rapporten *Vartannat jobb automatiseras inom 20 år* (SSF, 2014), som ett av de yrken som löper minst risk att automatiseras. I övrigt uppmuntrar rapporten bättre och mer flexibla utbildningar som stödjer nya växande företag, främjar rörlighet på arbetsmarknaden och underlättar för arbetsgivarna.

2 Räcker det inte med att öka marknadsföringen?

SLU har ökat insatserna i marknadsföringen av utbildningarna betydligt under de senaste åren. Bedömningen är att det är nödvändigt, men inte tillräckligt för att möta de behov och utmaningar som beskrivs ovan.

På SLU:s kommunikationsavdelning finns nu en specialistutbyggd central studentrekrytering. Den ansvarar för den strategiska planeringen och utvecklingen av SLU:s marknadsföring av utbildningarna, för genomförande av gemensamma kampanjer och framtagande av SLU-övergripande marknadsföringsmaterial i form av bland annat programkataloger, texter, filmer och digital annonsering. I detta ingår också ansvar för webbsidor för utbildningarna och för SLU-övergripande aktiviteter som öppet hus, projektet skugga student, studiebesök och utbildningsmässor.

Fakulteterna bedriver ett eget studentrekryteringsarbete för sina respektive utbildningar och ämnesområden i nära samarbete med den centrala studentrekryteringen. Fakulteten har också en viktig roll i att bistå med kompetens om respektive fakultets verksamhet och att medverka i gemensamma aktiviteter. Utöver detta har fakulteterna ett övergripande ansvar för att kommunicera kring sina ämnesområden och att samverka med branschaktörer kring utbildningsfrågor.

SLU ska fortsätta med en hög ambitionsnivå i marknadsföringen av sina utbildningar – både befintliga och nya. För närvarande pågår en förstärkning genom rekrytering av regionala marknadsförare som ska finnas i Alnarp, Umeå och Uppsala, men ska arbeta med hela SLU:s utbildningsutbud.

3 Ska alla utbildningsprogram dubbleras?

Nej, visionen avser inte enskilda utbildningar. Det är den totala studentvolymen på grundnivå och avancerad nivå som fördubblingen gäller inom en tioårsperiod. När enskilda utbildningar dimensioneras måste följande aspekter beaktas:

- Möta framtida studenters efterfrågan.
- Förbereda för samhällets utmaningar.
- Ta vara på kompetenserna inom SLU.

Vissa utbildningar har redan utökats, till exempel djurssjukskötartutbildningen från 40 till 80 nybörjarplatser per år. Landskapsingenjörsprogrammet ges från och med 2019 i både Alnarp och Uppsala, totala antalet nybörjarplatser ökar därmed från 50 till 70 per år.

Att ge samma eller liknande utbildning på flera orter kan vara ett sätt att öka tillgängligheten för studenterna. Dessa möjligheter utreds för närvarande avseende skoglig utbildning och landskapsarkitektur. Utmaningen är att kunna göra en sådan expansion på ett resurseffektivt sätt. Ny teknik minskar till viss del platsberoendet.

SLU ska fortsätta arbeta för att öka fyllnadsgraden i de utbildningar som har svagt söktryck. Det handlar såväl om utveckling av innehåll och genomförande som om ökad marknadsföring enligt ovan. SLU ska också arbeta mot avhopp och för ökad genomströmning av studenter på befintliga utbildningar. God kvalitet är viktigt för att studenterna ska välja att slutföra sin utbildning och vara goda ambassadörer för densamma.

Utbildningsnämnden vid SLU planerar för två pilotprojekt för några utvalda program med dels utökad studiestödande verksamhet som hjälper studenterna att uppnå resultat inom grundläggande kurser, dels utökad studievägledning, där studenterna aktivt coachas till en utveckling som svarar mot deras intresse och uppnådda resultat. Bra lärmiljöer och aktiverande undervisningsformer är också viktiga i sammanhanget.

Vad anser våra externa intressenter om

- **avvägningen mellan att utbilda specialister respektive studenter med bredare kompetens?**
- **att ge befintliga utbildningar på flera orter?**

4 Varifrån ska studenterna komma?

För närvarande dominerar programutbildningar i SLU:s utbildningsutbud: på grundnivå ges alla program på svenska och på avancerad nivå ges nästan alla program på engelska. En ny studentgrupp bedöms vara internationella studenter på grundnivå. Utbildningsnämnden stödjer utvecklingen av kandidatprogram på engelska.

SLU:s befintliga programutbud är i hög grad naturvetenskapligt orienterat. Expansionsmöjligheterna inom denna sfär är dock begränsade med tanke på antalet potentiella (svenska) studenter och det totala utbildningsutbud som finns inom den svenska högskolesektorn. En viktig målgrupp för SLU att nå är miljöintresserade samhällsvetare och teknikstudenter (Ungdomsbarometern 2018).

En ytterligare grupp är de studenter som kan attraheras av distansutbildning. För närvarande erbjuder SLU vissa fristående kurser på distans, men inget utbildningsprogram på distans. För att kunna nå nya studentgrupper är det nödvändigt att erbjuda mer utbildning i andra format än traditionella, campusbaserade heltidsstudier. Utbildningsnämnden har beslutat att finansiera ökat pedagogiskt stöd och lärares arbetstid för att genomföra kurs-

och programutveckling med fokus på bland annat e-baserat lärande samt åtgärder för ökad internationalisering av SLU:s utbildningar.

Även fortsättningsvis kommer SLU:s utbildningsutbud till största delen vara program-baserat. För att attrahera även andra studentgrupper, behövs en fortsatt utbyggnad av kurser för olika typer av fristående studenter. Det bedöms viktigt bland annat för att bidra till det livslånga lärandet inom SLU:s sektorer/de areella näringarna. Fristående studenter är inte en homogen studentgrupp utan olika typer av utbud kan tilltala olika grupper. Intresserad allmänhet, studenter inom andra discipliner eller inom samma ämne på annat lärosäte och yrkesverksamma finns bland målgrupperna.

5 Finns det resurser till dubbelt så många studenter?

5.1 Räcker lärarna?

Vid SLU finns stark och på flera områden världsledande forskning. SLU rankas till exempel som ett av världens tre bästa universitet inom ämnesområdena jord- och skogsbruksvetenskap enligt QS World University Ranking-listan för år 2019. Den senaste utvärderingen av SLU:s forskning (Kvalitet och Nytt 2018) ger höga omdömen både avseende forskningskvalitet och samhällsrelevans.

SLU ligger i topp bland svenska lärosäten vad gäller antalet forskande och undervisande personal i förhållande till antalet studenter (UKÄ:s årsrapport 2018). SLU sticker också ut genom förekomsten av en mycket liten andel lektorer och den största andelen ”annan undervisande personal” bland svenska lärosäten enligt en analys av tidsbegränsade anställningar bland högskolans personal (UKÄ:s rapport 2018:5). Inom SLU finns relativt stora skillnader både vad gäller lärartillgång och anställningsformer.

Ett viktigt syfte med en fördubblad utbildningsvolym är att skapa en bättre balans mellan de olika verksamheterna inom SLU. Utökade utbildningsresurser ger möjlighet till fler lektorsanställningar som är såväl utbildnings- som forskningsmotiverade. Sammantaget bidrar detta till att stärka utbildningens betydelse i SLU:s verksamhet och därmed uppvärderas lärarrollen. För att realisera detta behöver SLU bland annat arbeta vidare med

- att ytterligare utveckla karriärvägarna för lärare inom SLU genom att ge fler lärare, som är anställda i konkurrens, större andel anslagsfinansiering för att skapa tryggare anställningar,
- att förstärka forskningen inom områden där utbildningsexpansion förväntas ske och dagens forskningsanslag är begränsade, så att SLU:s utbildningar även fortsättningsvis har en hög grad av forskningsanknytning.

Som konkretiseringar i närtid har utbildningsnämnden vid SLU beslutat att

- finansiera startstöd (50 %) under två år för upp till fem universitetslektorer,
- finansiera upp till fem adjungerade läraranställningar (max 20 % inom SLU) under två år, med fokus på kompetens inom nya branscher för SLU eller befintliga där samverkan behöver stärkas.

5.2 Räcker lokalerna?

Undervisningslokalerna och utrustningen måste också räcka för ett fördubblat antal studenter. Redan idag finns ”flaskhalsar” och behov att utveckla vissa lärmiljöer. Ett analysarbete pågår om rådande förhållanden och lokalbehovet vid olika scenarios om studentvolymens kommande utveckling. Effekterna av en planerad utökning av e-baserat lärande för ortsövergripande och platsberoende undervisningsupplägg påverkar analysen. Med ny teknik finns möjligheter att bättre kunna utnyttja den kompetens som finns vid SLU:s olika campus – oavsett var studenterna befinner sig. Studentantalet förväntas växa succesivt och utdraget över flera år och den framförhållningen ska tas till vara för att kunna genomföra eventuella åtgärder i god tid.

Studentbostäder är en kritisk faktor när det gäller möjligheterna att expandera utbildningsvolymen och locka nya studentgrupper. Livaktiga campus är viktiga för att skapa en attraktiv och inkluderande studiemiljö. En fördubblad studentvolym ger betydligt bättre underlag för såväl kommersiell och kommunal service som aktiva studentkårer och andra föreningar. SLU har också ett ansvar för att utveckla campusmiljöerna, till exempel kan biblioteksmiljön användas mer. Ett arbete i den riktningen har påbörjats.

5.3 Räcker pengarna?

Efter en tillfällig neddragning under åren 2013-2015 återgick SLU:s anslag till en högre nivå 2016. Alltsedan dess har universitetet arbetat för att öka utbildningsvolymen, framför allt genom att utveckla utbildningsutbudet och öka insatserna inom studentrekryteringen till befintliga program. Hittills har detta inte gett tillräcklig effekt; SLU:s utbildning har fortsatt att tappa i volym. Antalet helårsstudenter (hst) har minskat successivt under de senaste fem åren. Enligt SLU:s årsredovisning för 2018 saknas nästan 800 hst till regeringens mål på totalt 12 000 hst under perioden 2016–2018. Det innebär att på kort sikt finns det redan ett finansiellt utrymme för SLU att expandera utbildningen. En viss volymökning kan också förväntas genom fler avgiftsbetalande studenter från länder utanför EU.

En framtida expansion av utbildningarna, i linje med visionen, förutsätter ökade anslag till SLU. Universitetsledningen för diskussioner med Näringsdepartementet. Styrelsen framhåller detta behov i universitetets budgetunderlag för 2020-2022. I ett första steg görs bedömningen att uppdraget för kommande treårsperiod bör vara 13 500 hst, vilket är en ökning med 500 hst per år jämfört med föregående period. Det är viktigt att resurserna hinner anpassas efter ökade behov, annars finns risk att kvaliteten sjunker. Det tar tid att rekrytera lärare och anpassa infrastruktur.

6 Varför dela upp långa yrkesutbildningar i 3+2 år?

I dagsläget lyckas inte SLU att fylla alla utbildningar. Söktrycket till flera av våra ”klassiska” yrkesutbildningar har varit sjunkande under flera år, trots ökade insatser inom marknadsföringen av utbildningarna.

Tabell 1: Antagningsförhållandena för hortonom-, jägmästar- och agronomprogrammen

Program	HT2018		HT2017		HT2016		HT2015	
	Antagna	Reserv	Antagna	Reserv	Antagna	Reserv	Antagna	Reserv
Hortonomprogrammet	*	*	20	0	14	0	27	0
Jägmästarprogrammet	68	0	75	0	87	0	76	0
Agronomprogrammet - husdjur	36	1	28	0	36	15	45	26
Agronomprogrammet - ekonomi	46	0	54	0	50	14	45	39
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling	40	0	29	0	29	0	45	4
Agronomprogrammet - livsmedel	18	0	24	0	36	0	26	0
Agronomprogrammet - mark/växt	34	0	30	0	30	0	27	0
Summa	242	1	260	0	282	29	291	69

*) Ingen antagning till hortonomprogrammet.

Mot denna bakgrund föreslår utbildningsnämnden vid SLU bland annat en fullständig Bolognaanpassning av flera av de långa yrkesutbildningarna. I ett sådant upplägg skulle treåriga kandidatprogram och tvååriga mastersprogram ersätta till exempel de nuvarande femåriga agronom- och jägmästarprogrammen.

Dagens ungdomar vill hålla många dörrar öppna och kan vara tveksamma till att binda upp sig för lång tid (Ungdomsbarometern 2018). Kända prestigutbildningar kan dock attrahera studenter även till långa och bundna studiegångar (Ungdomsbarometern 2019). Med en mer enhetlig struktur blir det lättare för dem som inte känner till oss sedan tidigare att närma sig SLU. Inte heller behöver man veta vad våra yrkestitlar står för i förväg, de kan man lära känna när man väl är på plats.

En Bolognaanpassning av yrkesprogrammen förväntas medföra följande fördelar:

- En tydlig och attraktiv utbildningsstruktur enligt den modell som gäller i Europa.
- Marknadsföringen kan underlättas om det blir enklare att nå fram till dem som inte känner till SLU sedan tidigare.
- Friare utbildning och kortare program attraherar dagens unga.
- Större flexibilitet för studenterna att välja olika program på avancerad nivå efter avslutad grundnivå.
- Lättare för studenter från andra lärosäten att ansluta till de senare delarna av SLU:s unika utbildningar.

Det finns även risker med en Bolognaanpassning av yrkesprogrammen:

- Svårt att marknadsföra yrkesexamina utan motsvarande program.
- Risk att SLU förlora fler studenter inför masternivån, än som tillkommer utifrån.
- Kandidatutgången efter 3 år kan bli otydlig för arbetsmarknaden.
- Svårare att uppnå progression i en 3+2-struktur jämfört med 5-åriga program.
- Risk att yrkesexamina minskar i betydelse med tiden.

Utbildningsnämnden vid SLU har tagit ställning till hur de långa yrkesutbildningarna kan anpassas till Bolognaprocessen:

- Agronomutbildningen – tidigast HT2021 kan en ny programstruktur börja gälla.
- Hortonomutbildningen – förändringen är redan genomförd: www.slu.se/hortonom/
- Jägmästarutbildningen – tidigast HT2021 kan en ny programstruktur börja gälla.
- Landskapsarkitektutbildningen – en Bolognaanpassning ska utredas.
- Veterinärprogrammet – är undantaget från Bolognaanpassningen p.g.a. sina legitimeringsgrundande krav.

6.1 Hur ser det ut vid andra europeiska universitet?

Bland våra europeiska systeruniversitet är 3 + 2-modellen dominerande. Längre, akademiska utbildningar inom jord-skog-trädgård bedrivs företrädesvis så. I Sverige genomförs däremot långa yrkesutbildningar som sammanhållna utbildningsprogram, men ofta med en tydlig indelning i grundnivå respektive avancerad nivå.

Vårt norska systeruniversitet Norges miljø- og biovitenskaplige universitet (NMBU) marknadsför utbildningar som ger yrkesexamen, till exempel som sivilagronom. Utbildningarna marknadsförs som ”femåriga masterprogram” men är i själva verket uppdelade i kandidat- och masternivå, dvs. fullt Bolognaanpassade. Ett antal kurser som kan ge en yrkesexamen finns specificerade. Yrkesexamina som kan uppnås efter 3+2 år finns huvudsakligen inom agronomi, skogsvetenskap, landskapsarkitektur och teknik.

I Finland (Helsingfors universitet) är utbildningen upplagd på liknande vis med uppdelning i kandidat- och masternivå. Samma modell har SLU:s partneruniversitet inom ELLS-samarbetet. De flesta av dessa utfärdar inte yrkesexamina (undantag finns) då yrkesutbildningar ofta ges på yrkeshögskolor.

7 Tas yrkesexamina bort?

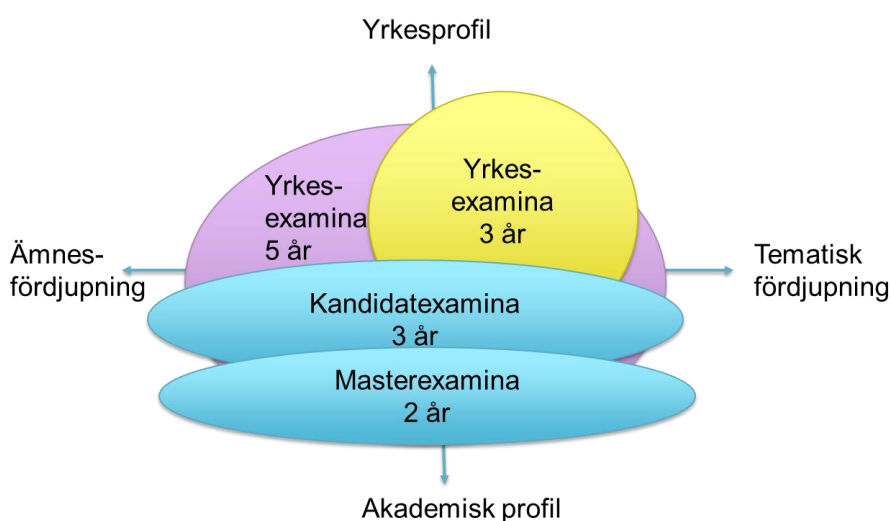
Nej, de som uppfyller examenskraven ska även fortsättningsvis få en yrkesexamen. Yrkesexamina bedöms fortsatt vara viktiga varumärken på den traditionella arbetsmarknaden för många SLU-studenter.

För att ge studenterna säkra förutsättningarna att nå fram till en yrkesexamen har utbildningsnämnden beslutat att sökande från SLU:s egna behörighetsgivande kandidatprogram ska ha platsgaranti till ett masterprogram vid åtminstone första antagningsomgången efter avslutad kandidatutbildning.

SLU avser också att pröva och vid behov stärka förutsättningarna för att SLU ska kunna utfärda civilingenjörsexamina på egen hand. Idag medverkar SLU i två civilingenjörsprogram tillsammans med Uppsala universitet, som har den examensrättigheten.

Yrkesexamina har specifika mål som ska avse de kompetenser som krävs för respektive yrke som utbildningarna syftar till. Utöver ett antal olika yrkesexamina får SLU utfärda generella examina. För dessa är målen de samma för alla svenska lärosäten, medan de ämnesmässiga inriktningarna i huvudsak bestäms av lärosätena själva³. Kandidat- och masterexamen räknas som generella examina. Många utbildningar kan leda fram till både yrkesexamen och generell examen, se figur 2. I appendix anges de examina som SLU får utfärda.

Figur 2: Den principiella relationen mellan olika typer av examina

7.1 Förlängda yrkesexamina?

I SLU:s förordning (1993:221) anges mål och omfattning för de examina som universitetet får utfärda. Näringsdepartementet förbereder för närvarande en ändring som innebär att vissa av yrkesexamina vid SLU förlängs och examensmålen revideras (Näringsdepartementets PM N2016/05317/SK). Förändringen möjliggör en mer flexibel och internationellt gångbar utbildningsstruktur och förväntas gälla från och med 2021:

- Agronomexamen utökas från 4,5 till 5 år.
- Hippologexamen utökas från 2 till 3 år.
- Lantmästarexamen utökas från 2 till 3 år.
- Trädgårdsingenjörsexamen utökas från 2 till 3 år.

Om/när alla de tidigare ”korta” yrkesexamina omfattar 3 år och vissa långa yrkesprogram delas upp i 3 + 2 år medför det att grundnivån i dessa utbildningar på ett övergripande plan närmare sig varandra. Förkunskaper, mål och innehåll skiljer sig åt idag, men det finns

³ Universitetet har större befogenheter än högskolorna vad gäller examina på avancerad nivå.

också mycket som förenar. Den fortsatta utvecklingen kan gå i olika spår: Ska exempelvis ett nyskapat skogligt kandidatprogram och skogmästarprogrammet vara lika eller olika? Oavsett svaret behövs svar på följdfrågorna ”varför” och ”på vilket sätt”.

Vad anser våra externa intressenter att de treåriga yrkesutbildningarnas relation till övriga utbildningsutbudet?

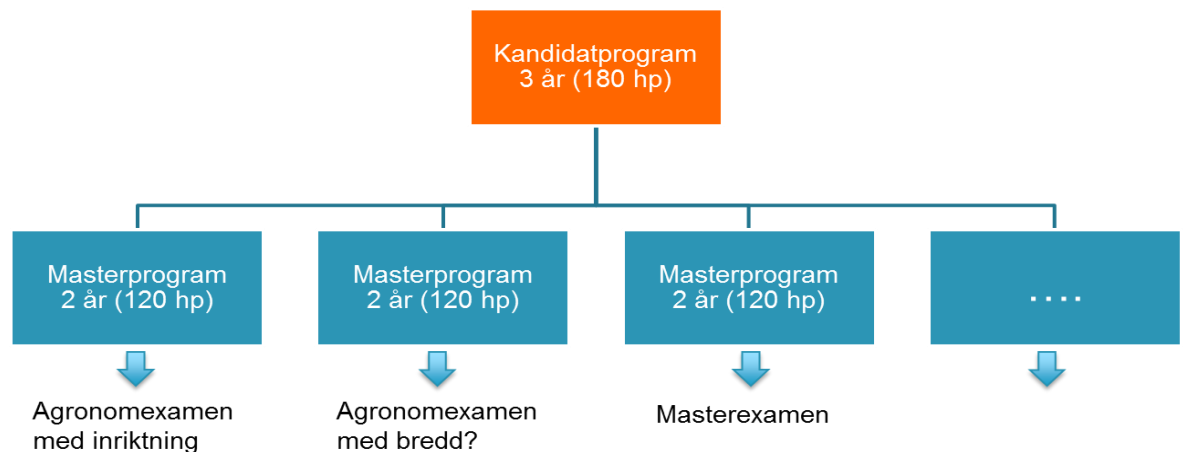
- **Vilka är fördelarna med de olika handlingsalternativen nedan?**
 - **De treåriga yrkesutbildningarna bör ha en egen tydlig profilering, åtskild från befintliga och kommande kandidatprogram.**
 - **De treåriga yrkesutbildningarna bör utvecklas mot en mer akademisk profilering i samband med kommande nya kandidatprogram.**
- **Är det angeläget att treåriga yrkesexamina kan byggas på till**
 - **masterexamina inom relevanta ämnen?**
 - **femåriga yrkesexamina?**

7.2 Omforma kraven för långa yrkesexamina?

Ett syfte med den förestående Bolognaanpassningen av de långa yrkesutbildningarna är att ge studenterna större flexibilitet i sina utbildningsval. Flera faktorer har betydelse för flexibiliteten: examenskravens detaljeringsgrad, förkunskapskravens utformning för enskilda kurser och mängden valbara kurser. Studenterna framhåller att det måste finnas relevanta kurser som man faktiskt kan välja mellan för att det ska bli en reell flexibilitet.

Examenskravens utformning har stor betydelse för den innehållsmässiga styrningen av utbildningen och studenternas väg igenom den. Ju mer detaljerade kraven är, desto lägre blir flexibiliteten för studenten att forma sin egen väg. Mer detaljerade krav innebär å andra sidan en tydligare och mer enhetlig ”produkt” i form av likartad kompetens hos dem som genomgått en viss utbildning. Det blir lättare att garantera att examensmålen uppnåts på ett definierat sätt. Idag är valbarheten inom till exempel agronom- och jägmästarutbildningarna olika. Exemplet i figur 3 illustrerar hur en agronomexamen kan komma att uppnås enligt olika utbildningsvägar i en 3 + 2-struktur.

Figur 3: Tänkbara vägar till en femårig yrkesexamen

Inom SLU förs en diskussion om examenskravens principiella och praktiska utformning. Frågan är hur smalt eller brett vi ska definiera våra yrkestitlar. Utgångspunkten är att agronom-, hortonom- och jägmästarexamen har identiskt utformade mål enligt förordningen – endast tillämpningsområdena (lantbruks-, trädgårds- respektive skogssektorn) skiljer sig åt. Dessa yrkesexamina har dessutom stora likheter med masterexamen vad gäller examensmålen, i realiteten är det alltså endast tillämpningsområdena som gör dessa yrkesexamina unika. I korta ordalag finns två olika förhållningssätt till de framtida examenskravens utformning:

- A. Större valbarhet: Inom det hortikulturella respektive skogliga området anser man att de specifika kraven för hortonom- och jägmästarexamen i huvudsak kan bestå av kurser inom trädgårds- eller skogsvetenskap i en viss omfattning. Med detta synsätt räcker det med att en tillräckligt stor del av utbildningen har avsedd tillämpning för att examensmålen ska vara uppfyllda, utöver de generella kraven för kandidat- och masterexamina.
- B. Begränsad valbarhet: Företrädare för agronomutbildningen framhåller att de specifika kraven för agronomexamen måste omfatta både så kallade agronomprofilerande kurser samt alla de obligatoriska kurser som har definierats för nuvarande fem agronomprogram. Yrkesexamina brukar definieras av obligatoriska och valbara kurser och det ger en tydlighet mot studenterna om kraven för examen. I linje med detta har nyligen (2016) kraven omformulerats till ett funktionellt format. För studenter som inte vill eller kan uppfylla kraven för en yrkesexamen finns alternativ i form av generella examina.

Tabell 2: Tänkbara kandidat- och masterkombinationer för agrar kompetens

Observera att benämningarna beskriver det tänkta innehållet och avser inte programnamn (utom för befintliga program). Grundmaterialet är hämtat från rapporten ”Utveckling av agronomutbildningar” 2018-12-18. Vilka alternativ bör kunna leda till en agronomexamen och vilka bör inte kunna göra det?

Inriktning	Kandidatnivå	Masternivå
Ekonomi	Ekonomi-jordbruk	Agricultural economics and management Environmental economics and management Agricultural, Food and Environmental Policy Analysis
Landsbygds- utveckling	Landsbygd, människa, utveckling	Rural development and resource management Gender and rural development
Livsmedel	Maten, människan, miljön	Livsmedel-agronommaster Sustainable food systems Food security in a changing climate
Husdjur	Lantbrukets djur	Husdjursvetenskap-agronommaster
Mark/växt	Mark, växt miljö	Mark/växt-agronommaster Soil water and environment Plant biology for sustainable production

Vad anser våra externa intressenter om kraven för långa yrkesexamina?

- **Vilka förväntningar har ni på kompetenser hos dem som har en femårig yrkesexamen?**
- **Vilket förhållningssätt enligt ovan gagnar bäst yrkenas framtida utveckling?**
 - **A. Större valbarhet för flexibilitet och dynamik.**
 - **B. Begränsad valbarhet för enhetligt och tydlighet.**
- **Finns det behov av en agronomexamen utan krav på särskild inriktning, som komplement till de nuvarande med olika specificerade krav?**
- **Landskapsarkitektexamen har mer specifika kompetenskrav än ovan nämnda yrkesexamina. Hur kan dessa hanteras utan att orsaka onödig ”inlåsning” av studenterna samtidigt som examensmålen uppnås i en 3+2-struktur?**

7.3 Praktikkrav för långa yrkesexamina?

För närvarande ingår praktik eller arbetsplatsförlagt lärande (APL) i varierande grad i SLU:s utbildningar som syftar till yrkesexamina. I några fall finns praktik som ett antagningskrav, i några fall är praktik en obligatorisk del av utbildningen, i flera fall finns valbara praktikkurser. Sådana finns också i flera av de program som syftar till en generell examen. Frågan om praktik som ett krav för ovan nämnda yrkesexamina har behandlats kortfattat inom fördubblingsprojektet.

I korta ordalag finns två olika förhållningssätt till praktik som ett examenskrav:

- Krav på praktik riskerar att tränga undan nödvändig ämnesmässig fördjupning. Praktiska erfarenheter förvärvas bäst i yrkeslivet och bör vara arbetsgivarnas ansvar i första hand.
- Praktikkrav kan bidra till viktig ”görandekompetens”, problemförtrogenhet och branschkontakt som stärker studenternas självförtroende och underlättar övergången till yrkeslivet. Praktikkrav kan bidra till att tydliggöra skillnaden mellan generella examina och yrkesexamina. 15 eller 30 hp praktikkrav utgör 5 eller 10 procent av omfattningen av en femårig yrkesexamen.

Vad anser våra externa intressenter om praktikkrav?

- **Hur upplever ni värdet av praktik i förhållande till det som ”trängs undan”?**
- **Bör praktik ingå i långa yrkesutbildningar**
 - **valbart?**
 - **obligatoriskt?**
- **Ger ert företag/organisation traineeutbildning för nyanställda?**

8 Vilka behov finns av helt nya utbildningar?

Förutom de nya kandidat- och masterutbildningar som blir en konsekvens av Bologna-anpassningen av agronom- och jägmästarprogrammen samt eventuellt landskapsarkitektprogrammen, har ett stort antal förslag på andra kandidat- och masterprogram inkommit under den idégenerering som påbörjades inom SLU under hösten 2018. Flera speglar en specifik forskningskompetens, medan andra är mera tvärvetenskapliga förslag.

För närvarande fortsätter bearbetning och utveckling av förslagen. Inför ett slutgiltigt ställningstagande behöver SLU ta i beaktande inom vilka områden universitetet har kompetens, inom vilka områden samhället har behov av kompetens och inom vilka områden det finns en stor studentrekryteringspotential. De nya utbildningarna måste relateras till befintligt utbud. För att nya utbildningar ska bli långsiktigt, ekonomiskt hållbara kommer samläsning mellan olika program och studentgrupper att behövas även i framtiden.

SLU har identifierat att namnen på utbildningarna är en kritisk faktor när det gäller möjligheterna att nå fram med SLU:s erbjudande till potentiella studenter. Det är nödvändigt att nya programnamn bereds med återkoppling från de avsedda målgrupperna. Därför måste välgrundade namngivningsprocesser genomföras vid förändringar i utbildningsutbudet. Utbildningsnämnden har tagit initiativ till ett sådant arbetssätt.

8.1 Nya kandidatutbildningar (3 år på grundnivå)?

För närvarande utvecklas programkoncept kring nedanstående idéer/förslag vad gäller tänkbara nya kandidatprogram:

- a) Ecology and environment in different ecosystems usage
(inc. forest education at Alnarp)
- b) Policy and economics in different ecosystems usage
- c) No waste/Green cities/Sustainable development in practice
(inc. sustainable biotechnology at Ultuna)
- d) Landskapsarkitektur i Umeå
- e) Hälsa, miljö, livsstil
- f) Fastighetsmäklare

Kandidatexamen är den största examensgruppen i det svenska högskolesystemet. Det finns farhågor inom SLU om att kandidatutbildningar upplevs som anonyma och otydliga på arbetsmarknaden vad gäller anställningsbarheten.

Vad anser våra externa intressenter om kandidatutbildningar?

- **Vilka förväntningar har ni på kandidaternas kompetenser efter en treårig, generell utbildning (som inte är en yrkesutbildning)?**
- **Finns det arbetsuppgifter som passar dem som har en sådan utbildning?**
- **Hur kan SLU skapa tydlighet om dessa utbildningars innehåll och profil?**

8.2 Nya masterutbildningar (2 år på avancerad nivå)?

SLU bör dels ha masterutbildningar som speglar vår starkaste forskning, dels ha utbildningar som kan attrahera andra studentgrupper än dem som dominerar idag och dels ha utbildningar där bredden i studenternas bakgrund ses som en styrka.

För närvarande utvecklas programkoncept kring nedanstående idéer/förslag vad gäller tänkbara nya masterprogram:

- g) Sustainable use of natural resources (science and social science)
- h) Climate change – opportunities and threats (science and social science)
- i) Environmental science (science)
- j) Ekologiskt brukande av skog (gemensamt med Linnéuniversitetet)
- k) Ett program kopplat till betydelsen av naturupplevelser och sällskapsdjur för människans hälsa och välbefinnande

Vad anser våra externa intressenter om masterutbildningar?

- **Vilka förväntningar har ni på masterstudenternas kompetenser efter en tvåårig, generell utbildning (som inte är en yrkesutbildning)?**
- **Hur kan SLU skapa tydlighet om dessa utbildningars innehåll och profil?**

9 Hur vill våra externa intressenter bidra i den fortsatta utvecklingen?

SLU:s ambition är att ge sina externa intressenter en reell möjlighet att medverka i utbildningens planering. Särskilt när kurser och program läggs om bör en extra insats göras för att få synpunkter från externa referensgrupper. Inom ramen för olika delprojekt har det funnits olika former för att inhämta synpunkter från externa intressenter, omfattningen beror framför allt på hur långt olika delprocesser kommit. Rundabordssamtalet är en gemensam aktivitet som syftar till föra en dialog om de utmaningar och möjligheter som finns inom SLU:s utbildningar. SLU vill informera om de förändringar som planeras och ser fram emot inspel från avnämare och andra intressenter på olika aspekter kring bland annat de frågor som ingår i denna promemoria.

Programnämnderna svarar för den kontinuerliga samverkan inom SLU:s utbildningar och den organiseras på litet olika sätt beroende på programnämnd. Exempel på samverkan är extern medverkan i nämnder eller branschråd. I det utvecklingsarbete som nu pågår kan extra insatser för samverkan behövas för att omformningen av befintliga program och utvecklingen av nya utbildningar ska resultera i utbildade vid SLU som kan bidra till lösningar av samhällets utmaningar, både nu och i framtiden, inom nuvarande och nya sektorer.

Hur vill våra externa intressenter bidra i utvecklingen av SLU:s utbildningar?

- **Finns intresse att fortsätta medverka i det pågående utvecklingsarbetet?**
- **Vilka är i så fall lämpliga samverkansformer?**

10 Vad händer sedan?

Flera åtgärder som planeras avser kvalitetsförstärkande insatser som bör integreras med det löpande arbetet och ingå i den ordinarie årscykeln för utbildningars planering och beslut. När det gäller nya utbildningsprogram är startsträckan längre och tiden för implementering ofta utsträckt över flera år. Detta är viktigt att ha i åtanke när planerna ska förverkligas. Tabell 3 anger huvudpunkter i det arbete som behövs för att ett nytt utbildningsutbud ska vara på plats till hösten 2021.

Det tar generellt upp till två år att ta ett nytt program från idé till utvecklat förslag, genom beslut och fram till programstart. Det tar därefter tre läsår innan alla kurser inom ett kandidatprogram har getts för första gången och ytterligare ett par år innan utbildningsvolymen är fullt utbyggd. Därför är det en lång process att utveckla utbildningsutbudet och fler åtgärder torde behövas under kommande år.

Tabell 3: Översiktlig tidsplan för det fortsatta utvecklingsarbetet

När?	Vad?
HT -18	Idégenerering under färdplansarbetet inom SLU
VT -19	Konceptutveckling för möjliga nya program Rundabordssamtal med externa intressenter Utbildningsnämnden beslutar i maj om vilka nya programförslag som får utvecklingsmedel
HT -19	Utveckling av nya programförslag, parallellt med utvecklingen av 3+2-upplägg för långa yrkesutbildningar Uppföljning med externa intressenter
VT -20	Ställningstagande till det samlade programutbudet Styrelsen beslutar i juni om programutbudet från 2021
HT -20	Kursutveckling och marknadsföring Programnämnderna beslutar om kursplaner
VT -21	Fortsatt kursutveckling och marknadsföring
HT -21	Nya utbildningsutbudet börjar gälla med start för nya studenter

Appendix: Begrepp

Begrepp	Definition som används här
Examen	<p>Generella examina på grundnivå vid SLU:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Högskoleexamen - Kandidatexamen <p>Yrkesexamina på grundnivå vid SLU:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Djursjukskötarexamen - Hippologexamen - Landskapsingenjörsexamen - Lantmästarexamen - Skogsmästarexamen - Trädgårdsingenjörsexamen <p>Generella examina på avancerad nivå vid SLU:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Magisterexamen - Masterexamen <p>Yrkesexamina på avancerad nivå vid SLU:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Agronomexamen - Hortonomexamen - Jägmästarexamen - Landskapsarkitektexamen - Veterinärexamen <p>Generella examina på forskarnivå vid SLU:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Licentiatexamen - Doktorsexamen
Fristående student	Student som bedriver studier utan programkoppling.
hp	Högskolepoäng: ett läsår består av 60 hp.
hst	Helårsstudent: en student som registrerar sig på 60 hp kurser under ett år.
Kurs	För varje kurs ska det finnas en kursplan. En kurs kan vara indelad i moduler. Kursens omfattning anges i hp.
Inriktning	Här avses en ämnesmässig inriktning av något slag, som definieras av akademien. Enligt högskoleförordningen ges generella examina en inriktning, som lärosätet beslutar. Till vissa program görs antagning till inriktningar, vilket på förhand definierar vad studenten förväntas läsa.

Begrepp	Definition som används här
	Inom SLU förekommer även inriktningsbegreppet i dagligt tal för vissa yrkesexamina (agronom och hippolog), men det är inte grundat i högskoleförordningen.
Obligatorisk kurs	En kurs som uppfyller en del av kravet för en viss yrkesexamen. Se även <i>valbar kurs</i> och <i>valfri kurs</i> .
Program	För varje (utbildnings-)program ska det finnas en utbildningsplan. De kurser som ingår i programmet ska framgå av utbildningsplanen.
Programstudent	Student som är antagen till och har påbörjat studier på ett utbildningsprogram.
Struktur	Med struktur avses här sådana generella förutsättningar som gäller för flera utbildningar och inte är beroende av det ämnesmässiga innehållet. Några exempel: <ul style="list-style-type: none"> - För generella examina ska minst hälften av poängsumman vara inom ett huvudområde. - För alla högskoleexamina krävs det ett självständigt arbete, omfattningen är dock olika. - Ett läsår är indelat i en höst- och vårtermin (med två perioder om 15 hp vardera) samt en sommartermin. - SUHF:s rekommendationer om förkunskapskrav sätter gemensamma (lägsta-)gränser för dessa.
Valbar kurs	En kurs som kan väljas bland andra angivna kurser för att uppfylla en del av kravet för en viss yrkesexamen.
Valfri kurs	En kurs som ingår i ett generellt program. Eftersom en generell examen inte ställer krav på särskilda kurser, blir alla kurser valfria i ett generellt program. Dock medför förkunskapskrav att studenten inte kan röra sig helt fritt.
Utbildning	Här avses utbildning på grundnivå och avancerad nivå, vilket omfattar både anslags- och avgiftsfinansierade studenter, både kurser och program. Uppdragsutbildning ingår inte utom där det specifikt anges.
Utbildningsnämnden	Utbildningsnämnden (UN) är ett för universitetet gemensamt organ för utbildning på grund- och avancerad nivå. UN lämnar bland annat förslag till styrelsen om programutbudet.

Fler begrepp och förkortningar finns definierade i SLU:s utbildningshandbok:
<https://internt.slu.se/stod-service/utbildning/grund--och-avancerad-utbildning/utbildningens-ramar/utbildningshandboken/>